Batı Kültürü ve Oluşum Evreleri Üzerine

Vefa Taşdelen

Giriş

Şehir anlamına gelen "medine"den türeyen "medeniyet"te olduğu gibi, kavramın Batı dillerindeki karşılığı olan *civilisation'*da da *yerleşmek*, bir yere bağlanmak, belirli bir toprağı yurt edinmek; bu şekilde şehirleşmek, site haline gelmek, devlet kurmak ve onun kurumlarını oluşturmak esastır. *Civilizasyon'*un temelini oluşturan durum, yerleşik hayata geçmektir; bu da tarım toplumu olabilmekle, ekip biçme kültürü oluşturabilmekle alakalıdır. Toplumlar tarıma geçtikçe, belirli toprakların üstünde yerleşmeye başlamışlar, orada evler, köyler, şehirler ve giderek devletler kurmuşlardır. Yerleşme ve düzen oluşturma, medeniyetin tohumunu oluşturur, medeniyet bu tohumdan filizlenir. Belirli kuralları, yasaları ve yönetim düzeni olan şehri ve bu şehre ait olmayı ifade eden *civitas* ve *civic* gibi kavramlar, toprağı yurt edinmeyi, *yerleşme*yi, yerden bir şeyler alıp yere bir şeyler vermeyi ifade eder. Bu anlamda medeni olmak, Aristoteles, İbn Haldun, Vico, Braudel gibi düşünürlerin de belirttiği üzere öncelikle bedevilikten, dağınıklıktan ve dağlılıktan kurtulup belirli kurallar ve yasalar çerçevesinde bir araya gelmeyi, toplum olmayı, düzen oluşturmayı, kuralı, yasayı, kısaca bir şehrin, bir stenin vatandaşı olmayı ifade eder.

Kuralsızlık ve düzensizlik medeniliği yok eder. Medenilik öncelikle toprağa yerleşmektir, ikinci olarak yerleşilen yerde, içinde zanaatı, sanatı, düşüncesi, kurumları olan bir yaşama kültürü oluşturabilmektir, üçüncü olarak kurallar çerçevesinde kişisel özgürlüğü biçimlendirebilmek, sosyal hayata zemin teşkil edecek bir hukuk meydana getirebilmektir. Medeni insan, kuralları ve yasaları olan bir yerde yaşar; hak ve sorumlulukları yasa ve kurallarla tanımlanır, özgürlüğü hukuksal bir çerçeve kazanır, başkalarının hak ve özgürlüklerine duyarlıdır. Bu kültürel oluşum, düzenden bilme ve anlamaya, oradan sanata ve ticarete varıncaya değin varoluş dünyasının zengin ve geniş açılımı içinde ortaya çıkar. Toprağa bağlanma biçimi, düzen ve bir yaşama kültürü oluşturma fikri, esas olarak kültürüler arasındaki farklılığı doğurur. Her kültür kendi farklılığı ve varoluşu üretim biçimi olarak medeniyete katılır. Farklı kültürleri oluşturan farklı bölgelerde yaşamaları değil, hayata, varlığa farklı anlamlar vermeleri, yeryüzüne farklı bir tarzda yerleşmeleridir. Bu açıdan bakıldığında Batı kültürü nedir diye sormak, batıyı oluşturan zihin ve bakış açısı nedir diye sormaktır.

Kuşkusuz yönler, insanların bulundukları konuma göre değişir. Batı bir yerden batı, doğu bir yerden doğudur. Konumundan hareket ederek söyleyecek olursak, Batı doğuluların, Doğu da batılıların bir adlandırması olacaktır. Gündelik dilde kullandığımız Doğu ve Batı kavramları, coğrafya merkezli bir adlandırma değil, *yerleşme* biçimi ile ilgili bir adlandırmadır. Bu açıdan Batı kültürü nedir diye sormak, Batının yeryüzüne yerleşme ve bağlanma biçimi nasıldır, bu varoluşu biçimleyen temel faktörler nedir, diye sormaktır. Bu da kültür ve değer merkezli bir adlandırmadır. Kültür ve değer merkezliliği ifade ettiği için, Batılı da kendisine Batılı der, yaşadığı kültürel ortamı Batı diye adlandırır. Ayrım, bir kültür ve yaşayış sorunu haline gelince, sorun insanların içinde ve zihninde merkezileşmeye başlar. Bu anlamda, bir kültür ve varoluş biçimi olarak Doğu Batının, Batı da Doğunun içinde, kimi

zaman birbirine hiç dokunmadan ve birbirine hiç karışmadan yaşamaya başlar. Hatta öyle olur ki, kimi durumda, doğululuk ve batılılık aynı kişilikte bir araya gelir; kimi zaman zenginlik, kimi zaman da çatışma alanı olarak. Şu halde Doğu ve Batı, her şeyden önce *yer*'e değil, *yerleşme* ve *bağlanma* tarzına, zihniyete ve algılayış biçimine verilen addır.

Batı Kültürünün Oluşum Evreleri

Batı kültürünün kaynaklarını, eski zamanlardan beri takip edecek olursak, bazı temel başlıklara ulaşabiliriz. Mitoloji, felsefe, hukuk, teoloji (Yahudilik ve Hıristiyanlık), bilim, teknoloji bu başlıkların öne çıkanlarıdır. Bunların her birine karşılık gelen bir dönem vardır. Mitoloji ve felsefe Antik Yunan, hukuk Roma dönemine karşılık gelir. Teolojik aşama, Batı Roma'nın yıkıntıları içinde ortaya çıkan, feodalizmin etkin olduğu bir döneme, Ortaçağ'a karşılık gelir. Modern çağ ise, modern bilim ve teknoloji ile öne çıkar. Bunlar art arda gelmiş olsalar bile, önceki aşama sonrakinde yaşar. Bugün de bunların hepsi, bir arada Batı kültürünü oluşturan ana unsurlardır.

Mitolojik aşama: Mitolojiler yaratılış, türeyiş gibi konulara ilişkin olağanüstü, gerçek dışı, irrasyonel açıklamalardır. Hemen her kültürün kendine özgü mitolojileri vardır. Batı uygarlığının mitolojik temeli Grek mitolojisidir. Homeros ve Hesiodos'un *İlyada* ve *Odise*'si bu mitolojik anlatıların yer aldığı eserlerdir. Her şeyin anası ve atası olan *Okeanos*'tan tanrıların ve evrenin oluşumu gibi paganist anlatılar, Grek mitolojisinin içeriğini oluşturur. İnsan-biçimli tanrılar, sadece görünüş anlamında değil, huy ve yaşantı olarak da insanlara benzerler; insan dünyasındaki her bir davranış, ister iyi ister kötü olsun, bu tanrılarda da görülür. Platon, *Devlet*'te, söz konusu mitolojik anlatıların yasaklanmasını isterken, çocuk ve gençler açısından, tanrıların kötü, entrikacı, hilekar, dolandırıcı gösterilmesinin pedagojik sakıncalarına, ama bir o kadar da kendi döneminin Sokrates'i idama götüren kültürel yozlaşmasına işaret eder.

Batı uygarlığı, Hıristiyanlıktan sonra da, aklın üstünlüğünü en çok ilke edindiği, en çok *logos* merkezli bir yaklaşım sergilediği dönemlerde bile mitolojiden vazgeçmemiş, onu felsefede, edebiyatta, psikolojide ve diğer alanlarda kullanmanın yollarını aramıştır. Kuşkusuz bu artık ilk çağda olduğu gibi mitolojiye inanma şeklinde değil, daha çok mitolojinin simgesel ve rasyonel yorumu şeklinde olmuştur. Bu rasyonel açıklama ve yorumlama da, mitolojideki olay ve kişiliklerin analizi, model olay ve tipler olarak çözümlenmesi şeklinde gerçekleşmiş, hikaye ve kişiliklerin metaforik imaları üzerinde durulmuştur. Bugün de Batı uygarlığında, mitoloji önemli bir ders, önemli bir konu, hatta önemli bir "felsefe" olarak okunmakta ve okutulmaktadır.

Felsefe aşaması: Pagan kültürün, mitolojiden sonraki duraklarından biri de felsefedir. Felsefe, Batı kültüründe M.Ö 600'lü yıllarda başlar ve kimi zaman durgun kimi zaman hızlı akan bir nehir gibi günümüze değin aralıksız sürer. Varlığın rasyonel, derin ve tutarlı bir şekilde anlaşılmasını ifade eden felsefe, başlıca varlık, bilgi ve değer sorunu üzerinde merkezileşir. Bilgi, hem nesnenin, hem de ruhun bilgisidir. Bir yandan fiziksel evrene ilişkin açıklamaklar yapılırken bir yandan da insan dünyasının anlaşılması amaçlanır. Felsefenin önemi anlam verici olduğu kadar yol açıcı bir çaba da olmasıdır. Devlet ve siyaset alanında, bilim ve eğitim alanında, sanat ve ahlak alanında, felsefi yaklaşımların inkâr edilemez bir etkisi vardır.

Aristoteles, *Metafizik*'te, insanın bilme isteğini motive eden merak ve hayret duygusundan söz eder. Semavi dinler, insanlara yeryüzünde bulunmanın anlam ve yöntemi konusunda açıklamalar yapmışlardır; bu kültür içinde yaşayan bireylerin soruları bir bakıma bu şekilde cevaplanmıştır.

Paganizmde ise kişi hayata ve evrene ilişkin bilgisini kendisi oluşturmak zorunda kalmıştır. Mitoloji ve mitolojinin ardından gelen felsefe böyle bir zorunluluğun ürünü olarak görülebilir. Bilgelik sevgisi olarak felsefe ve yeryüzündeki düzen arayışı olarak *nomos* (ahlak ve hukuk), Antik Yunan ve Roma toplumunun ileri gelen uğraş alanlarındandır. Bilmeye duyulan açlık, karşılıksız bir şey değildir. Söz konusu olan insanın Varlık denilen şeyi kavrayabilme ve onun içinde kendini anlayabilme çabasıdır: Bu varlık nedir ve her şey yok olabilecek iken varlık niçin vardır? Ve Varlığın merkezinde, onu gören ve anlayan, gelip geçici bir varlık olarak bulunmanın anlamı nedir? Bu sorular insanın içine gelip oturduğunda, artık bilmek, bütün değerlerin üstünde bir değer, bütün işlerin üstünde bir iş olacaktır. Bilme tutkusu öylesine sahici ve kişide karşılığı olan bir durumdur ki, çağları ve kültürleri aşarak günümüze doğru hiç durmadan çoğalarak gelmiş ve "bilgelik sevgisi" (*philo-sophia*) olarak ifade bulmuştur.

Hukuk aşaması: Hukuk, insan aklının düzen arayışıdır. Doğada bir düzenlilik ve buna bağlı bir "öngörülebilirlik" vardır. Bu yasalar sayesinde doğa, kaostan kurtulur, kozmos haline gelir. İlk filozofların üzerinde durduğu *arkhe* problemi, bir bakıma bu düzenin araştırılmasıdır ve örtük bir şekilde şu soruyu sorar: Neden kaos değil de kozmos var, neden yokluk değil de varlık var? Herakleitos, evrendeki ve insan dünyasındaki çatışmanın ve savaşın içinden kaos değil de kozmos çıkmasını *logos*'la açıklar. Buna göre, varlığın tümünde bir zihin ve akıl vardır. Varlığa varlığını veren, varlığı yok değil de var kılan şey, fizik alanda, modern bilimin keşifleriyle birlikte "doğa yasası" olarak adlandırılmaya başlanmıştır.

Doğadakine benzer şekilde insan dünyasını da kaostan koruyan yasalar vardır. Eski zamanlardan beri, toplumsal düzenin kurulabilmesi adına, insanların bir arada yaşamalarını mümkün kılan kanunlar aranmıştır. Platon'un *Yasalar* kitabı, *Devlet* diyaloğu, Aristoteles'in *Politika* adlı eseri, bu düzenin teorik düzeyde tartışılmaya başlandığı ilk derinlikli ve etki gücü yüksek, bugün de hala okunan ve insanları hayran bırakan eserlerdir. Yasa fikri öte yandan hemen her toplumda mevcut bir şeydir. Tarihte meşhur kanunlar vardır; Hammurabi kanunları, Solon kanunları gibi. Mısırlılarda, Sümerlilerde, Asurlularda yazılı kanunlar yapılmış ve insanların neye göre haklı neye göre haksız sayılacakları belirlenmiştir. Bin yıl gibi uzun bir süre içinde, deneyimler sonucu oluşan Roma hukuku, çağdaş hukukun temelini oluşturmuştur. Antik Yunan'da felsefeyi bulan dünyasal akıl, Roma'da hukuku ortaya koymuştur. Tabii, burada, pagan kültürlerde ortaya çıkan hukukun, köleliği sürdürecek, soyluları yoksul halktan koruyacak şekilde düzenlendiğini de unutmamak gerekir. Kaçan ya da efendisine itaat etmeyen köleye, hırsızlık yapan kişiye verilecek ceza, oldukça ağır, hatta ölümcüldür. Pagan toplumlar, sınıflı, köleci toplumlardır. Varoluş durumu, içine doğdukları toplumsal sınıfa göre oluşur. Özgür, asil ve zengin olmak, hayatın bütün değerini oluşturur. Kölelerin, haktan çok görev ve sorumlulukları vardır. Hukuk da daha çok yüksek sınıfın sahip olduğu değerleri koruyacak, diğerlerinin görev ve sorumluluklarını tanımlayacak tarzda düzenlenmiştir.

Teoloji Aşaması: Bu aşamada semavi mesaj, bir bölgeye ya da kavme değil, daha önceki görünümlerinden farklı olarak evrensel bir tarzda, bütün insanlara hitap edecek şekilde gelmiştir. Söyleminin merkezine tek tanrı inancını (*tevhit*) , ruhun ölümsüzlüğünü, yaratılmış varlık düşüncesini, sonlu zaman anlayışını, merhamet, sevgi, paylaşım gibi değerleri koymuş; insanlık onurunu asalette, zenginlikte bulan geleneksel pagan kültürü karşısında ezilenlerin sığınağı haline gelmiş ve kısa sürede kitleler üzerinde büyük bir etki oluşturmuştur. Antik kültürün çok tanrılı, ezeli ve ebedi madde anlayışına sahip, kader, ruh ve "öte dünya" inancından yoksun kültür yapısı karşısında Hıristiyanlık, tümüyle yeni bir anlayış ortaya koymuştur.

Roma devleti, ilk zamanlarda Hıristiyanlığa karşı hoşgörüsüz davrandıysa ve yayılmasına karşı sert tedbirler aldıysa da, en sonunda halkın bu dine karşı gösterdiği büyük ilgi karşısında çaresiz kalmış, ilk önce Doğu Roma (Bizans), adından Batı Roma Hıristiyanlığı kabul etmiş; böylece Hıristiyanlık ilk 400 yıl içinde büyük bir yaygınlık kazanmış; 476'da Batı Roma'nın kavimler göçü nedeniyle dağılmasından sonra ortaya çıkan parçalanmış topraklar üzerinde kendine uygun bir egemenlik alanı bulmuştur. Bu dönemde ortadan kalkan Batı Roma devletinin toprakları üzerinde çok sayıda küçük site devleti ortaya çıkmış; devletler küçülürken Hıristiyanlık kilise yoluyla güçlenmeye, giderek devasa bir kurum haline gelmeye başlamıştır. Denilebilirse, devletler üstü bir devlet, yasalar üstü bir yasa, ekonomiler üstü bir ekonomi olarak, büyük bir güç merkezi haline gelmiştir. Rönesans, Reformasyon, Aydınlanma gibi art arda dikilen Batı kültürünün işaret taşları, kilisenin bu parçalanmış harita üzerinde oluşturduğu devasa gücüne karşı bir tepki olarak doğmuştur. Peş peşe gelen bu hareketler sonucu kilisenin etkinlik alanı da giderek daralmıştır.

Hıristiyanlık Roma hukuku ile önemli bir sorunu yaşamadıysa da Yunan felsefesiyle uzun süren bir "sınama" devresi geçirmiştir. Antik Yunan kültürünün çok tanrılı evren tasavvuru, döngüsel zaman ezeli ve ebedi madde anlayışı, Hıristiyanlığın yoktan var edilmiş zaman, mekan ve madde inancı açısından anlaşılması güç bir konudur. Yeniden cisimleşme anlayışı da Hıristiyanlığın sonsuz öte dünya inancıyla bağdaşmaz. Öte yandan Aristoteles'in pasif tanrı anlayışı da Hıristiyanlık dininin yoktan yaratıcı Tanrı anlayışı açısından anlaşılamaz bir şeydir. Batı uygarlığı bu sorunu aşabilmek için Ortaçağ boyunca uğraştı: iman ve akıl, din ve felsefe arsında nasıl bir ilişki olabilirdi? Bu sorun, İbn Rüşt'ten aldığı esinle Katolik kilisesinin resmi öğretisini oluşturan Thomas Aquinas tarafından "çifte hakikat kuramı" ile bir çözüme kavuşturuldu. Buna göre, dinin bir hakikati vardır, ama aklın da bir hakikati vardır ve bunlar arasında bir çelişme olamaz. Zira aklı yaratan ve dini vaz eden aynı tanrısal akıldır. Bu yaklaşımla, aklın faaliyetine bir gerekçe bulan, onun hakikatini kendi içinde meşrulaştıran Batı kültürü, Röenesans, modern bilim, Aydınlanma, Fransız devrimi derken kendini bugünlere getirecek yola da girmiştir.

Sermaye aşaması: Ortaçağ boyunca, site devletlerin kendilerini korumak için inşa ettikleri kalelerin etrafında, içeride yaşayan soylu sınıfa ek olarak bir de bugünkü Burjuvanın temelini oluşturan zengin sınıf oluşmaya başladı. Zengin sınıfın oluşması, Avrupa'nın ticari şehirlerinin oluşması ile paralel bir şekilde gerçekleşmiştir. Site devletleri korumak için inşa edilen surların etrafında, çevredeki halka satış yapmak için kurulan tezgâhlar, zamanla büyük ticaret merkezlerine dönüşmüş, kalelerin etrafında büyük şehirler oluşmaya başlamıştır. Bu durum aynı zamanda asaleti olmayan, yönetimde etkisi ve saygınlığı bulunmayan, bununla birlikte serveti ve zenginliği çok olan bir sınıfın doğmasına da neden olmuştur. Özellikle deniz kenarında bulunan ulaşıma elverişli bölgelerde kurulan şehirler, giderek bankacılığın, sermayenin biriktiği yerlere dönüşmüştür. Dolayısıyla yerleşmek ve şehirleşmekle ilintili bir kavram olan medeniyetin, soylu kültür dışında bu şekilde bir de zengin sınıfla alakası vardır. Bu soylu sınıf, Fransız devrimine kadar toplum yönetiminde söz sahibi olamamıştır. Fransız devrimi, aynı zamanda onların da desteklediği ve kendilerine gelecek aradığı bir kitle hareketi haline gelmiştir. Böylece Fransız ihtilaliyle birlikte giderek artan bir şekilde yönetimde söz sahibi olmaya başlamışlardır.

Bilim aşaması: Yaklaşık 1900 yıldır geçerli olan Aristoteles'in mantık temelli, tümdengelimci bilgi metodolojisi yerini, Rönesans'la birlikte, özellikle de Francis Bacon'ın *Novum Organum* isimli eseriyle birlikte açık ifadesine kavuşan, deneyi, gözlemi, dış dünyanın bilgisini öne çıkaran, tümevarım yöntemini ve verilerin matematik bir dille ifadesini temel alan empirik yaklaşım almıştır. Bacon'dan

hemen sonra Locke, Hume gibi empirist filozoflar, Kant'ın da ifade ettiği üzere, meraklı zihinleri dogmatik uykusundan uyarmıştır. Böylece matematiği temele alan, duyum, deney ve gözlemden gelen bilgi öne çıkmış, giderek insanın tümüyle evreni bilebileceği anlayışı yaygınlaşmaya başlamıştır. Art arda gelen keşifler, insan aklının evrenin sırlarını çözebilecek yeterlilikte olduğu kanaatini güçlendirmiştir.

Teknoloji aşaması: Tekhne, Grekçe bir sözcüktür. Antik Yunan'dan modern döneme kadar gelen süre içinde, zanaatın ve "yüksek sanat"ın bir ifadesi olarak görülmüştür. Modern Çağda, sanat kendi başına estetik bir değer olarak ortaya çıkmış, *tekhne* de modern bilimin verilerini kullanarak teknoloji halini almıştır. Böylece insanın "alet yapan" (*homo faber*) bir varlık olması, modern teknoloji ile zirve noktasına taşınmıştır. Bu da bir yandan insanı son derece güçlendirirken öte yandan da son derece zora sokmuştur. Bilgi ve teknoloji ile gelen egemenlik iddiası, bir yandan insan dünyasında bir yandan da doğa da bir yozlaşma olarak ortaya çıkmıştır. Kölecilik sorunu, sömürgecilik sorunu, her türlü çevre sorunu, bu egemenlik iddiasının bir yansıması olarak görülebilir. Aristoteles *Politika*'da, çarkların kendi kendine dönünceye kadar köleliğin ortadan kalkmayacağı kehanetinde bulunmuştu. Modern teknoloji ile çarklar dönmeye başlamış, bununla birlikte kölelik şeklen ortadan kalkmış olsa bile, sömürgecilik şeklinde dönüşüme uğramış, Avrupa ülkeleri, en küçükleri bile, ürettikleri teknolojik güçle dünyanın diğer bölgelerini kendi sömürgeleri haline getirmişlerdir. Bugün de, aynı egemenlik iddiasından kaynaklanan sömürgeci tutumun, farklı şekillerde de olsa devam ettiğini söylemek mümkündür.

Değerlendirme

Batı coğrafi değil, zihniyetle ilgili bir adlandırmadır. Zihniyetin doğrudan yansıdığı alan ise kültür üretme biçimidir. Kültür üretme biçimlerinde ise dünya ile ilişki, insanla ilişki, varlıkla ilişki söz konusudur. Kültür, bir zihniyet biçiminin ifadesidir. Zihniyet biçimi kültürü varlıkla, insanla, nesneyle ilişki halinde gerçekleştirir. Bu açıdan bakıldığında Batıyı oluşturan ruh da yukarıda sıralanan unsurlardan biri değil, hepsidir. Sonraki aşama az ya da çok öncekileri içerir. Bu yaşantıdan doğan kültürün özelliklerini şu şekilde sıralayabiliriz:

(1) Mitolojiden beri hız kesmeden süre gelen bilme ve anlama isteği.

(2) Bilgiyi güç, üstünlük ve egemenlik aracı olarak tanımlama ve kullanma eğilimi.

(3) Macera arzusu.

(4) Kültür ve gelenek oluşturma tutkusu.

(5) Düzen ve görkem oluşturma çabası.

(5) Kendisi gibi olmayanı anlama eğilimi. Bu eğilim, giderek sosyal darwinizmde de olduğu gibi bir üstünlük ve egemenlik iddiasına dönüşebilir. Kolonyalizm bu iddianın açık ifadesidir.

(6) Sınıfçı yaklaşım: Toplumsal düzeni sınıflar üzerine oturtma isteği. Bu sistem içinde soyluluğun, asaletin, toplumsal statünün belirleyici bir yeri vardır. Aristoteles, *Politika*'da, köleciliği normal, hatta olması gereken bir durum olarak görmüş, toplumsal ekonomik sistemi, kendi zamanının pagan ruhunu yansıtacak şekilde bu sınıfsal ayrım üzerine oturtmuştu. Roma imparatorluğunun, köleci bir toplum olması da bu yüzdendir. Görkemin, ihtişamın, abartılı dünyasal-benliğin olabilmesi

için, hizmet edecek nesne-insanın olması gerekir. Bütün pagan toplumlarda, sözgelimi Antik Mısırda, Antik Yunan'da, Antik Roma'da olup biten bu şekilde izah edilebilir. Sanat, felsefe, hukuk, semavi bağlantısı kesilmiş sonlu benliğin tutkulu bilme, anlama, düzen oluşturma ve egemenlik sağlama aygıtları olarak görülebilir. Sömürü ve kölecilik, hile ve entrika Grek tanrılarından kalmış kötü huy, miras ve alışkanlıklar gibi durmaktadır.

(7) Batılı bilinç, kendisini doğanın ve insanlığın bir parçası olarak değil, onun efendisi olarak görür. Bu efendi-bilinç tasarımında, yine pagan benlik tasarımının yansımalarını görmek mümkündür.

(8) Hıristiyanlık, Batı kültürünü semavi kültüre dönüştürmekte başarısız olmuştur, bunun yerine batı kültürü Hıristiyanlığı pagan gelenekler çerçevesinde anlamanın ve yorumlamanın yollarını aramıştır. Bunun bir sonucu olarak kilise devasa bir güç ve iktidar aracı olarak ortaya çıkmış, bilmekle egemen olmak arasında kurulan ilgi, misyonerliğin, özellikle yeniçağla birlikte sömürgeleştirmenin öncü gücü olarak görev yapması, sınıfçı yaklaşımın sürüp gitmesi, merhamet ve şefkat yoksunluğu, bu paganist yorumlarından sadece bazılarıdır.

(9) Batı kültüründe söylem üretme kendi başına bir değerdir. Söylem ve realite arasındaki çelişki, Batılı bilincin kendi içindeki çelişik, çok yüzlü imajını da yansıtır. Batılı aklın, bir yandan yeryüzündeki bilimi, teknolojiyi ve insanlık değerlerini üretirken, diğer yandan da sömürü, köleleştirme ve yok etme stratejisi gütmesi, evrensel varoluş dengesi ve değer duygusu açısından ciddi tehdit oluşturmaktadır.

Batı kültürünün bugün en çok ihtiyaç duyduğu şey, kendisini oluşturan unsurları dengeleyecek ve kendi dünyasal benliğini insanlık değerleri çerçevesinde sonsuzlaştıracak semavi mesajın özüdür. Batı uygarlığı içinden çıkan pek çok düşünürün de işaret ettiği "uygarlık krizi", "tinsel kriz" insana varlık duygusu ve itibarı kazandıracak aşkınlık bilinci ile kazanılabilir. Batı zihninin bu mesajı anlama konusunda doğulu zihinden daha hazır ve üstün konumda bulunduğu söylenebilir. O, tarih boyunca sergilediği yüksek entelektüel aktivite ve bunun beraberinde getirdiği eleştirel deneyimle kendi sorununu algılama potansiyeline de sahiptir. Bunu beklemek gerekir.